

Geen panoramalandschap bij Van Gogh

In 1962 werd in dit Bulletin een artikel gepubliceerd van Christian Carroy 'Een panoramalandschap van Van Gogh', waarin hij als zijn mening naar voren bracht, dat de tekening in het Rijksprentenkabinet 'De abdij van Montmajour'¹ met die van de 'Vlakte van La Crau' uit het bezit van Ir. Van Gogh² door Vincent van Gogh als één groot panoramalandschap gedacht was³. Deze mening werd ondersteund door een fotomontage van de vlakte van La Crau en door een overeenkomstige samenvoeging van beide tekeningen.

Aantrekkelijk als deze hypothese misschien op het eerste gezicht lijkt, kan ze toch bij nader onderzoek geen stand houden.

Wat immers verstaat men onder een panorama? De kunstencyclopedie van Winkler-Prins geeft als definitie '... een in het rond gespannen doek, waarop een landschap met illusionistische middelen wordt weergegeven...' terwijl de encyclopedie van Larousse bovendien nog de betekenis aangeeft van een uitgestrekt landschap gezien vanaf een hoogte. Welke andere encyclopedie men ook raadpleegt, de definitie blijft 'een rondblik' vanuit één centraal punt, eigenlijk van 360° – pan-orama betekent: het gehele gezicht – maar eventueel ook van een halve cirkel, van

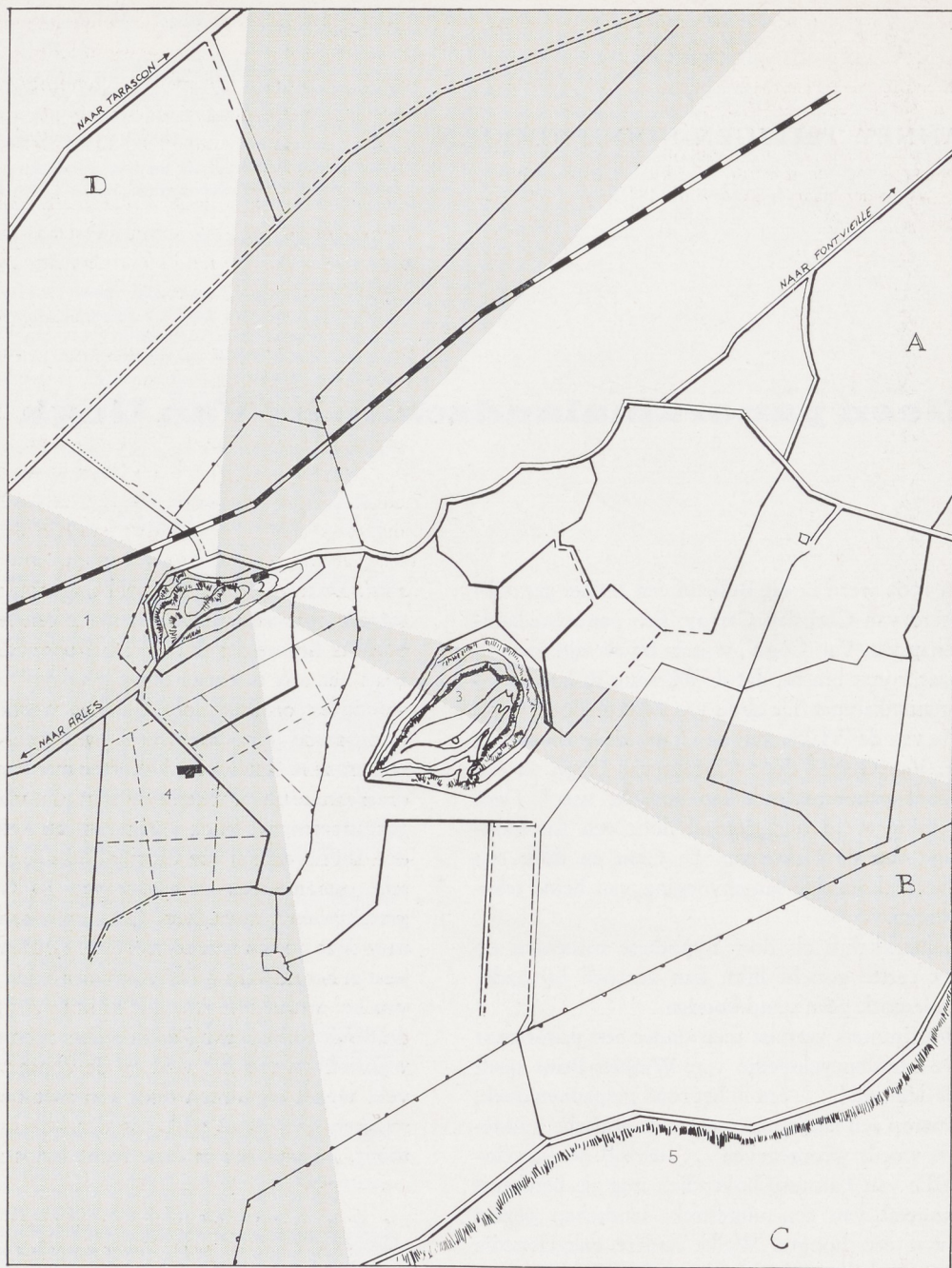
180°. Deze rondblik kan wel uitgerold worden tot een plat vlak, maar dit moet om het juiste beeld te herkrijgen in een cirkel opgesteld zijn – zoals het ook in eerste opzet getekend was – en vanuit het centrale punt bekeken worden. Ook fotografisch kan men een panorama-opname maken met een speciaal daartoe geconstrueerde draaibare camera, waarin de film niet vlak is opgespannen maar in de vorm van een halve cilinder. Bij het artikel van Carroy blijkt de fotografische opname van de vlakte van La Crau een gezichtsveld van ca. 120° te bestrijken, wanneer men deze op een kaart uitzet (afb. 1). Daarbij is er juist in het midden op de vouw der beide pagina's van het artikel een vreemde knik te zien, die het duidelijkst uitkomt bij de in rechte rijen geplante wijnstokken van het veld op de voorgrond. Dit veld wordt afgesloten door een met bomen en struiken omzoomd pad, dat dezelfde knik vertoont, hoewel het in feite recht loopt zoals de

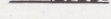
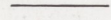
¹ J. B. de la Faille, *Catalogue raisonné de l'oeuvre de Vincent van Gogh*, no 1446. Verder aangeduid met Faille en het catalogusnummer.

² Faille no 1420.

³ Carroy, p. 139 'Het blijkt dus dat Van Gogh van plan was zo niet om één grote tekening te maken, dan toch om de twee bladen later aaneen te voegen.'

 straatweg
 gedeeltelijk verharde weg
 paden
 kanaal

1. De Montmajour
2. Abdi van St. Pierre
3. Montagne de Corde
4. La Grande Cabane
5. Heuvels van La Crau

Af
 en
 tek
 ten
 vel
 14
 br
 zic
 ma
 14

Afb. 1. Kaart van het landschap om de Montmajour en de Montagne de Corde. A. Gezichtsveld van de tekening 'Abdij van Montmajour' in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam, Faille no 1446. C. Gezichtsveld van de tekening 'Vlakte van La Crau', Faille no 1420 (zie afb. 3). B. De tussen deze tekeningen ontbrekende sector van het landschap, ca. 15°. D. Gezichtsveld van de tekening 'Vlakte vanaf de Montmajour gezien naar de kant van de Rhône', Faille no 1424 (zie afb. 2).

kaart aangeeft. Wat is er namelijk gebeurd? De schrijver heeft twee afzonderlijke foto's – ieder naar een andere richting toe genomen en dan ook ieder met een eigen verdwijnpunt, waarin de perspectieflijnen samenvallen – naast elkaar op een plat vlak afgedrukt.

Vouwt men het bulletin zover dicht, dat beide pagina's ongeveer haaks op elkaar staan, dan is het juiste beeld van het landschap hersteld, geheel in overeenkomst met de kaart.

Deze constructie was zonder nadere aanduiding niet uit de tekst af te leiden en is voor een schilder ook niet aanvaardbaar.

Van Gogh heeft op de heuvel van Montmajour zeker elf of twaalf tekeningen gemaakt, waarvan verschillende vrijwel vanaf hetzelfde punt. Alle hebben een eigen compositie met een verdwijnpunt ongeveer in het midden van het blad.

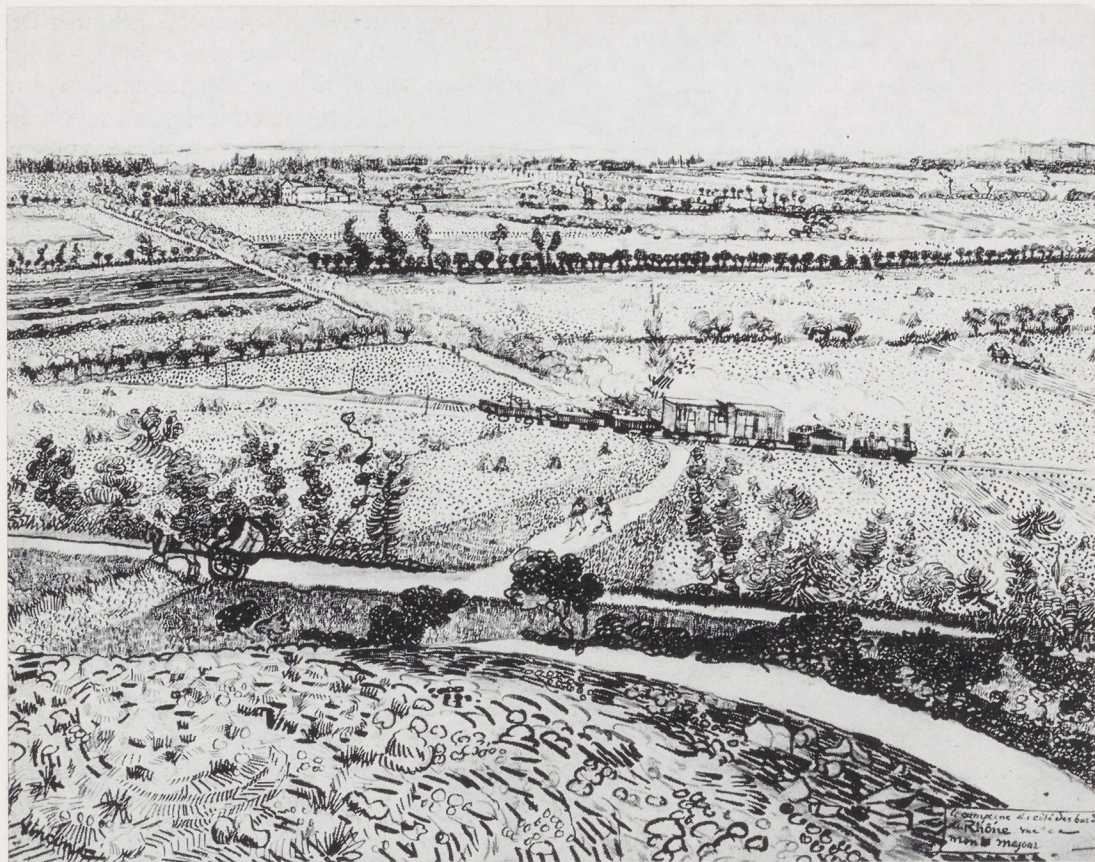
Het gaat niet aan om deze tekeningen willekeurig aan elkaar te voegen. Ook al lijkt de montage van Carroy op het eerste gezicht een vondst, bij nader inzien is het een gezochte constructie die geen kritiek kan doorstaan.

Om beide bladen aaneen te passen moest de auteur ze in de hoogte verschuiven, zoals uit de foto bij zijn artikel blijkt. De steil aflopende rotswand van de linker tekening zet zich in het rechter blad zonder overgang voort als plat vlak van het plateau waarop de tekenaar staat, terwijl de rand van dit plateau op de linker tekening veel verder is teruggeschoven. De beide signaturen van de bladen komen bij samenvoeging ook wel heel wonderlijk naast elkaar te staan.

Minder opvallend echter is dat het hart van het 'panorama' ontbreekt. Een deel van de Montagne de Corde ontbreekt tussen de beide tekeningen, wat duidelijker wordt als men ze op de kaart projecteert (afb. 1. A en C). Tussen linker en rechter blad blijft een segment van 10° tot 20° open (afb. 1. B.).

Had Van Gogh een panoramalandschap voor ogen gestaan, dan had hij hier zeker in zijn brieven over gesproken, daar een dergelijke opzet, zoals hierboven werd aangeduid, een aantal technische problemen meebrengt, die Christian Carroy niet alleen niet verklaart, maar

Afb. 2. V. van Gogh, 'La campagne du côté des bords du Rhône, vue de Montmajour', Faille no. 1424. Pentekening 48 × 59 cm. Coll. César de Hauke, New York.

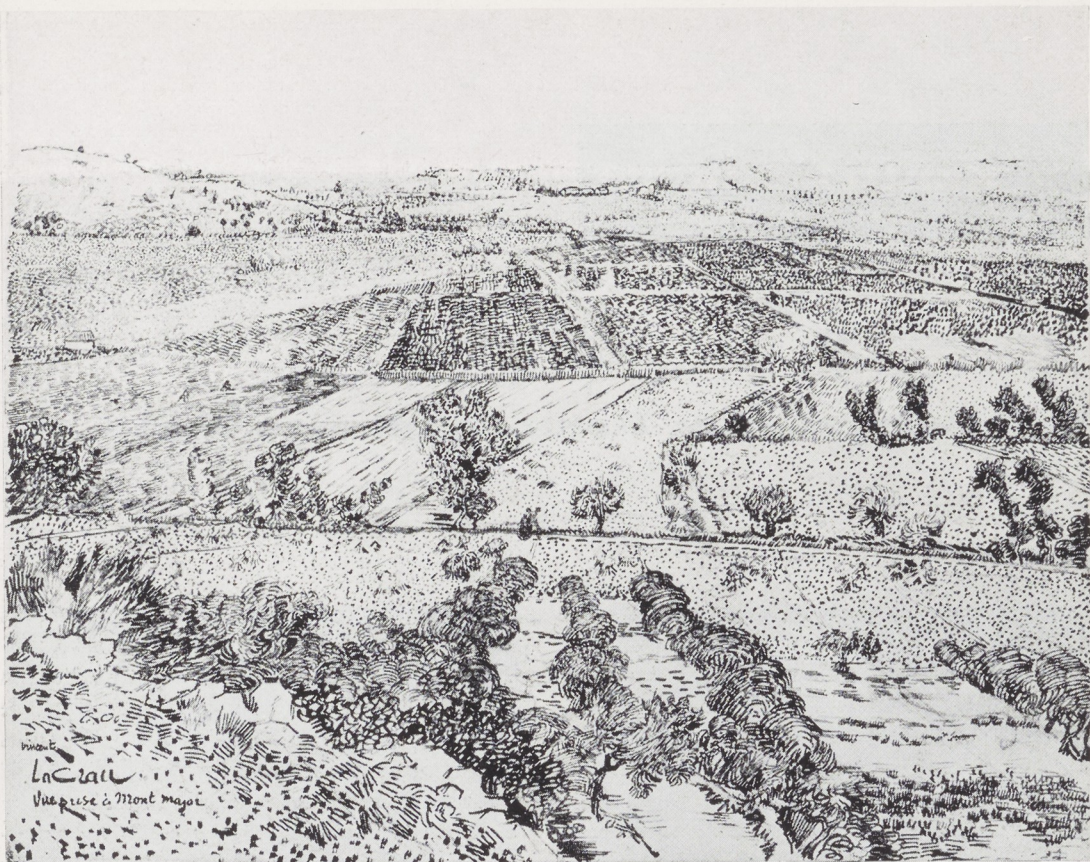
waar hij aan voorbij gaat. Ditzelfde geldt ook voor een uitzichtstekening met een grotere blikwijdte dan men heeft zonder het hoofd te bewegen, hetgeen niet meer is dan ca. 50–60°. Dit gezichtsveld wordt door Vincent dan ook in geen der tekeningen, die hij op de Montmajour maakt, overschreden.

De tekening met de afbeelding van de vlakte van La Crau, Faille no 1420 (afb. 3) wordt door Vincent twee maal in zijn brieven genoemd⁴,

maar dan niet in samenhang met de ruïne van Montmajour, Faille no 1446, maar met een ander gezicht vanaf de Montmajour, Faille no 1424, welke tekening haast als een pendant het uitzicht weergeeft vanaf de tegenoverliggende kant van de heuvel (afb. 2).

Over het door Carroy gesignaleerde gebrek aan compositie en structuur in de rechter tekening, wanneer deze niet ondersteund wordt door de

Afb. 3. V. van Gogh, 'La Crau. Vue prise à Montmajour', Faille no 1420. Pentekening 48 × 60 cm. Coll. Ir. V. W. van Gogh, Laren.

tekening van de ruïne van Montmajour, behoeven wij ons wel geen zorg te maken wanneer Van Gogh zelf zegt 'Selon moi les deux vues de la

⁴ Brief no 509 aan Theo: 'Je viens de t'expédier par la poste un rouleau contenant 5 grands dessins à la plume. . . . Selon moi les deux vues de la Crau' - Faille no 1420 - 'et de la campagne du côté des bords du Rhône', - Faille no 1424 - 'sont ce que j'ai fait de mieux de ma plume. Thomas les veut-il par hasard, il ne les peut pas avoir à moins de 100 fr. pièce.' Brief no B 10 aan E. Bernard: 'Ai fait de grands dessins à la plume. Deux: une immense campagne plate -

Crau' - Faille no 1420 - 'et de la campagne du côté des bords du Rhône', - Faille no 1424 - 'sont ce que j'ai fait de mieux de ma plume.'

vue à vol d'oiseau du haut d'une colline - des vignes, des champs de blé moissonnés. Tout cela multiplié à l'infini, détalant comme la surface d'une mer vers l'horizon borné par les monticules de la Crau' - Faille no 1420 -. 'Ça n'a pas l'air japonais, et c'est la chose la plus japonaise réellement que j'aie faite; un personnage microscopique de laboureur, un petit train qui passe dans les blés; voilà toute la vie qu'il y a là dedans' - Faille no 1424.